

Preek over Lucas 16:19-31 (en Genesis 15:1-6)

Gehouden op de 1^e zondag na Trinitatis, 14 juni 2020 in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus,

Op het eerste gezicht zie je het niet, maar de twee lezingen die wij net hebben gehoord, zijn intiem met elkaar verweven. Onze lezing uit Genesis is de enige plek in het Oude Testament, waarin de dienaar van Abraham, de oervader van het volk Israël, met naam genoemd wordt: Eliëzer uit Damascus. Snel zou je daar nu, in de 21ste eeuw, overheen kunnen lezen en die naam weer vergeten, ook al heeft hij een mooie betekenis: 'mijn God helpt' of ook 'de hulp van mijn God'. Maar in de tijd van Jezus wist elk Joods kind, hoe de dienaar van Abraham heette en kende elke jood de naam Eliëzer. Tenminste als hij of zij het Oude Testament in het Hebreeuws las. Lazen zij hun Bijbel echter in het Grieks, dan had die dienaar een andere naam, namelijk Lazarus. Zie hier de reden ervoor, dat de parabel die wij uit het Lucasevangelie hoorden de enige gelijkenis in alle evangeliën is, waarin Jezus iemand bij naam noemt: 'een bedelaar die Lazarus heette'. Het is duidelijk, deze naam moet van betekenis zijn.

In de tijd van Jezus was Lazarus, deze dienaar van stamvader Abraham, in het volksgeloof van Griekstalige Joden een enorm belangrijk figuur. Voor rabbi's en ouders was hij een soort stok achter de deur om hun gemeente of kinderen bij de les van de Joodse geboden te houden. En dat deden zij door middel van verhalen, over Lazarus, die om de zoveel tijd door stamvader Abraham vanuit de hemel naar de aarde gestuurd wordt om te gaan kijken hoe het ervoor staat met het volk dat Abraham had gesticht. Vervolgens keert Lazarus terug om aan Abrahams hart te rusten en hem te vertellen hoe goed of slecht Israël zich aan de joodse wetten uit het Oude Testament houdt. En als dat rapport dus tegenviel, als Lazarus hem over onrecht of misstanden vertelde, dan stuurde Abraham hem een tweede keer in menselijke gedaante naar de aarde, maar deze keer om de mensen op de proef te stellen. Als hij bijvoorbeeld veel overspel door vrome mannen heeft moeten constateren, dan verscheen Lazarus als verleidelijke vrouw. Als hij zag, dat wezen in Israël door de mand vallen, verscheen hij als kind zonder ouders, om het volk wakker te schudden en ga zo maar door.

Jezus vertelt dus aan zijn toehoorders een van deze verhalen over Lazarus, de dienaar van Abraham. Maar hij geeft er wel een draai aan. Het hele begin over de eerste keer dat hij op aarde komt en verslag uitbrengt bij Abraham in de hemel, dat laat hij weg, enkel over het tweede bezoek om de mensen op de proef te stellen, vertelt Jezus. Ik vraag me af, wat de aanleiding was om als bedelaar terug te komen? Welk onrecht heeft Lazarus bij zijn eerste bezoek gezien? Hij zag een rijke man, denk ik, goed gekleed en met veel aanzien. Hij kan het zich veroorloven van zijn leven te genieten, dagelijks viert hij feest, de tafels vloeien over en zijn huis is volgepropt met dure, mooie dingen want hij kijkt er zo graag naar.

Maar Lazarus zag bij zijn eerste bezoek ook wat de rijke niet ziet. Want om de rijke heen heersen armoede en ellende. Bedelaars liggen op zijn stoep, hopen op een stukje eetbaar afval. Ziek zijn ze, bedekt met zweren. Daar sluit de rijke zijn ogen voor, dat wil hij niet zien en daardoor wil hij ook zijn hart niet laten raken.

Lazarus ziet onrechtvaardige ongelijkheid: rijkdom en armoede, overvloed en ellende. En hij neemt bij zijn terugkeer de plaats in van een van de bedelaars. Op de stoep van de rijke man ligt hij, direct voor zijn voordeur. Dodelijke honger lijdt hij, maar er komt niemand, de rijke zelf niet en ook geen bediende, om het overschot van de rijk gedekte tafels aan hem te geven. Alleen de honden komen op hem af. Het is maar één drempel die tussen de rijke en de bedelaar zit. Maar de rijke houdt zijn deur gesloten, hij ziet de bedelaar niet, heeft ook nog nooit zijn naam gehoord: Eliëzer, of Lazarus – de hulp van God.

De rijke man en de bedelaar, hoe zij leven vertelt Jezus. Wat hij niet vertelt is, wat voor soort mensen het zijn. Wij weten niet, hoe de rijke man denkt of voelt of hoe hij aan zijn rijkdom is gekomen. Misschien is hij vroom en doneert hij wekelijks geld voor goede doelen. We weten het niet, maar in ieder geval in zijn dagelijkse leven is daarvan weinig te merken – hij viert feest terwijl op zijn stoep een bedelaar aan het verhongeren is.

Ook over de bedelaar vertelt Jezus niet veel. Wij weten niet of hij religieus is of waarom hij moet bedelen. Misschien dat hij gehandicapt is, misschien wil hij ook gewoon niet werken. En heeft hij geen familie die zich over hem kan ontfermen?

Jezus velt geen oordeel, hij vertelt waardevrij. Jij, de toehoorder, moet zelf tot een conclusie komen. Er was eens een rijke man, er was eens een bedelaar. Met wie identificeer je, welke van die twee zou jij liever zijn? Will jij liever in overvloed leven of in ellende?

Die keuze is niet zo makkelijk als hij op het eerste gezicht lijkt. Want wij weten hoe het verhaal verdergaat. Jezus verlaat het bekende volksverhaal weer en vertelt, dat zij allebei komen te overlijden. En hoe zij ook in

hun dood heel verschillende wegen gaan. Als eerste sterft Lazarus, bedelaars leven ook meestal niet langer dan welgestelde mensen. Hemelse boodschappers halen hem, aan Abrahams hart kan hij uitrusten.

Ook de rijke man overlijdt. Hij belandt in het dodenrijk en wordt daar hevig gekweld. Nu zijn de rollen dus omgedraaid, de rijke lijdt en heeft hulp nodig. Zoals voorheen de bedelaar naar een paar kruimels brood snakte, verlangt de rijke nu naar maar een druppel water. En anders dan zijn aardse huis heeft dit dodenrijk geen deur die hij dicht kan slaan, want nu ziet hij Lazarus wel. Nu pas ziet hij 'de hulp van God'. En toch is het te laat om bij elkaar te komen. In plaats van de deur is er een wijde kloof getreden. Om de vertwijfelde vraag van de rijke man te honoreren is deze kloof te groot, te diep. Voor ook maar de kleinste hulp is het nu te laat. Zoals Jezus eerder in het Lucasevangelie zegt: "Wee jullie die rijk zijn, jullie hebben je deel al gehad!"

Welke van die twee zou jij nu liever zijn?

Jezus zelf laat het in het midden, wat voor een soort verhaal hij aan het vertellen is. Hij begint wel met 'er was eens', maar ik denk niet, dat hij een sprookje, een fantasieverhaal vertelt. Maar hij heeft het ook niet over de realiteit. Het is hem niet om een feitelijk verslag te doen, hoe het hiernamaals in elkaar zit. Jezus vertelt een gelijkenis over een mogelijkheid. En ook daarbij blijft centraal, dat Jezus juist voor zo iemand als deze rijke man, die in het dodenrijk belandt, zijn leven heeft geofferd. Maar toch, in beeldtaal gesproken is het mogelijk, dat er een 'te laat' bestaat, dat er ooit iedere hulp te laat komt.

Op dit punt is de rijke man in onze gelijkenis beland. Erg van het leven genoten, maar te laat opgekeken en wakker geworden, de hulp van God over het hoofd gezien. Voor hem is hulp een gepasseerd station. Maar nog niet voor zijn broers, die nog in leven zijn. Abraham kan zijn dienaar Lazarus toch naar hen sturen. Een bericht over de gruwelen die hij moet lijden zou hen zeker tot inkeer brengen. Maar zij hebben alles gehoord wat nodig is, antwoordt Abraham. Mozes en de profeten, dat moet genoeg zijn!

Maar nee, volhardt de rijke, oude woorden zijn voor hen niet genoeg. Zij hebben echt een vertoning nodig, een dode die terugkeert, bijvoorbeeld.

Ik stel me voor, hoe Abraham zich daarover kwaad maakt: "Als ze niet naar Mozes en de profeten luisteren, zullen ze zich ook niet laten overtuigen als er iemand uit de dood opstaat."

Laten wij de vermaning, die Lucas tussen de regels van deze zin weeft, niet over het hoofd zien. Voor zijn christelijke lezers en voor ons is iemand uit de dood opgestaan. Maar dat neemt niks weg van onze verplichting om ook naar Mozes en de profeten te luisteren.

Laten wij denken aan de vijf boeken van Mozes en wat er in staat: "Heb je naaste lief als jezelf." (Lev 19:18) Of: "Armen zullen er altijd zijn bij u. Daarom druk ik u op het hart om vrijgevig te zijn tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is" (Dtn 15:11). Of: "Iemand die als vreemdeling in jullie land verblijft, mag je niet onderdrukken. Heb de vreemdelingen lief als jezelf" (Lev 19:33).

Laten wij denken aan de profeten en wat zij ons toeroepen. Jesaja bijvoorbeeld: "deel je brood met de hongerige, bied onderdak aan armen zonder huis, bekommer je om je medemensen" (Jes 59:7). En: "Ik ben de HEER, je God, ik neem je bij je rechterhand en zeg je: Wees niet bang, ik zal je helpen" (Jes 41:13).

Mozes en de profeten – overal is te lezen, hoe God helpt. Direct en met behulp van ons mensen.

De profeten plus vijf boeken van Mozes, voor iedere broer van de rijke man eentje. Zullen zij daarnaar luisteren? Jezus vertelt niet hoe het hen vergaat. Het verhaal eindigt, maar het einde blijft open. En dat is ook goed en logisch. Want die vijf broers, dat zijn wij. Wij zijn nog in leven, ook wij hebben alles gehoord wat nodig is en ook in ons leven stuurt Abraham, als je zo wilt, bijna dagelijks een Lazarus om ons wakker te schudden. Ook in onze wereld zou hij kunnen verschijnen als een dakloze bedelaar, die ergens in de binnenstad zijn hand ophoudt om wat te eten te kunnen kopen. In onze wereld zitten bovendien duizenden kleine Lazarussen zonder ouders in Griekse vluchtelingenkampen. Tien dagen geleden werd een Lazarus namens George Floyd door een witte politieagent in Minneapolis vermoord, sindsdien demonstreren wereldwijd miljoenen Lazarussen vreedzaam onder het hoognodige motto Black Lives Matter tegen racisme en politiegeweld. En al tientallen jaren waarschuwen geleerde Lazarussen ons, dat wij voor het redden en behouden van onze planeet onze manier van leven, onze politiek en economie drastisch moeten veranderen.

Laten wij dus niet dezelfde fout maken als de rijke waarover Jezus sprak. Laten wij wél onze voordeur openen. Laten wij goed kijken en goed luisteren. Want wat zien wij daar, wie horen wij daar, midden in ons dagelijks leven, direct op onze stoep en dagelijks op het journaal?

Lazarus – de hulp van God.

Amen.